

Sakramenty Kościoła źródłem jedności chrześcijan.

Wstęp

Podstawową troską Kościoła od zarania jego dziejów było i jest dążenie do wypełnienia Chrystusowego pragnienia, wyrażonego w Jego arcykapłańskiej modlitwie: „Ojcze Święty, zachowaj ich w Twoim imieniu, które mi dałeś, aby tak jak My stanowili jedno” (J 17,11). Ta jedność Kościoła, poprzez różnorakie uwarunkowania, od zawsze narażona była na niebezpieczeństwo rozłamów. I przychodziły one rzeczywiście. Ale nie ustawała nigdy arcykapłańska modlitwa Chrystusa. Kościół czuł tę modlitwę nad sobą i podejmował ustawicznie wysiłki dla przywracania braterskiej jedności między chrześcijanami. Jedność ta powracała czasem, czasem na stałe, często na dłużej lub krócej i zawsze potęgowała świadomość, że najważniejszą postawą wierzących jest wzajemna zgoda. Świadomość ta jest szczególnie żywa w Kościele naszych czasów, zwłaszcza po Soborze Watykańskim II i najwidoczniej objawia się ona w życiu sakramentalnym Kościołów lokalnych, a szczególnie w Eucharystii.

Soborowy dekret o ekumenizmie, pełen ciepła i ojcowskiej troski Kościoła o jedność wszystkich chrześcijan, mówi: „Kościoły Wschodu i Zachodu przez szereg wieków kroczyły swą własną drogą, związane jednak wspólnotą wiary i życia sakramentalnego, a jeśli wyłaniały się nieporozumienia między nimi co do wiary czy karność kościelnej (*disciplina*), łagodziła je Stolica Rzymska za obopólną zgodą. Święty Sobór z radością, obok innych doniosłych spraw, przypomina fakt, że na Wschodzie istnieje w żywotnym stanie wiele partykularnych lub lokalnych Kościołów, wśród których czołowe miejsce zajmują

Kościół patriarchalny, a pewna ilość szczyli się pochodzeniem od samych Apostołów. Toteż u wschodnich chrześcijan wybijała się na czoło i wciąż wybija usilna troska o zachowanie tych ścisłych związków bratnich we wspólnocie wiary i miłości, które powinny ujawniać swą żywotność w stosunkach między Kościołami lokalnymi jak między siostrami. [...] Kościoły te wiele przecierpiały i wciąż cierpią dla zachowania tej wiary. Przekazaną tedy przez Apostołów spuściznę przyjmowano w różnej postaci i w różny sposób, a potem od zarania Kościoła tu czy tam różnie ją wyjaśniano, zależnie od różnicy mentalności i warunków życia. To wszystko, nie mówiąc już o przyczynach zewnętrznych, dało powód do rozłamów, spowodowanych też brakiem wzajemnego zrozumienia i miłości”¹.

Sobór podkreśla także wspólną tradycję liturgiczną i duchową Kościoła rzymskiego z Kościołami na Wschodzie. „Powszechnie również wiadomo, z jakim przywiązaniem chrześcijanie wschodni sprawują liturgiczne obrzędy, przede wszystkim obrzęd eucharystyczny, źródło życia Kościoła i zadatek przyszłej chwały. [...] Dlatego przez sprawowanie Eucharystii Pańskiej w tych poszczególnych Kościołach buduje się i rozrasta Kościół Boży², a przez koncelebrację przejawia się ich wspólnota (*communio*). [...] Skoro więc Kościoły te mimo odłączenia posiadają prawdziwe sakramenty, szczególnie zaś, na mocy sukcesji apostolskiej, kapłaństwo i Eucharystię, dzięki którym są dotąd z nami związane najściślej w węzłem, pewien współudział w czynnościach świętych (*communicatio in sacris*), w odpowiednich okolicznościach i za zgodą kościelnej władzy, jest nie tylko możliwy, ale i wskazany”³.

Do takich okoliczności należy przede wszystkim wielkie rozproszenie chrześcijan różnych Kościołów oraz fizyczna i duchowa niemożliwość korzystania z posługi sakramentalnej ich własnych duchownych, jeśli tylko nie zagraża to jedności Kościoła i nie niesie ze sobą niebezpieczeństwa zbłądzenia w wierze, zgorszenia lub indyferentyzmu religijnego, lecz w których konieczność zbawienia i dobro dusz

---

¹ SOBÓR WAT. II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, n. 14.

² Por. ŚW. JAN CHRYZOSTOM, *In Joannem Homelia XLVI*, w: PG 59,260-262.

³ SOBÓR WAT. II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, n. 15.

stanowią zasadę naczelną. „Dlatego Kościół katolicki, stosownie do okoliczności czasu, miejsca i osób, nieraz stosował i stosuje łagodniejszy sposób postępowania, udostępniając wszystkim środki zbawienia i świadectwo miłości między chrześcijanami przez uczestnictwo w sakramentach i innych czynnościach, i rzeczach świętych [...] oraz dla coraz większego popierania jedności z Kościołami wschodnimi, od nas odłączonymi - Święty Sobór ustala następujący sposób postępowania⁴:

„Zgodnie z wyżej wymienionymi zasadami można chrześcijanom wschodnim, którzy w dobrej wierze pozostają odłączeni od Kościoła katolickiego, udzielać sakramentów Pokuty, Eucharystii i Namaszczenia chorych - jeśli dobrowolnie o to poproszą i będą mieli należytą dyspozycję. Owszem, również katolikom wolno prosić o te sakramenty tych duchownych niekatolickich, w których Kościele są ważne sakramenty, ilekroć wymagałaby tego konieczność albo rzeczywisty pożytek duchowy, a dostęp do kapłana katolickiego fizycznie lub moralnie okazałby się niemożliwy”⁵.

Tego rodzaju sytuacja zachodzi szczególnie między Kościołem chaldejskim i Kościołem syryjsko-wschodnim. Od samego początku misyjnego posłannictwa chrześcijańskiego, powstał w Mezopotamii lub w Persji bardzo żywy Kościół lokalny wywodzący się z Semitów należących do szczepu wschodnich Aramejczyków⁶. Działający na wschodnich obrzeżach Imperium Rzymskiego Kościół ten nazywany był powszechnie *Kościółem wschodnim*. W roku 1552, po serii czasowych unii z Rzymem⁷, część tego Kościoła przyłączyła się do pełnego zjednoczenia ze Stolicą Apostolską. Od tego czasu ta część Kościoła wschodniego nazywana była powszechnie *Kościółem chaldejskim*, podczas gdy pozostały Kościół lokalny określano mianem *Kościół syryjsko-wschodniego*. Oba te Kościoły lokalne pielęgnowały i w dal-

---

⁴ SOBÓR WAT. II, Dekret o Kościołach wschodnich katolickich *Orientalium Ecclesiarum*, n. 26.

⁵ *Tamże*, n. 27; Por. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Joannis Pauli Papae II promulgatus*, Città del Vaticano 1995, kan. 671 § 4. Odtąd skrót: CCEO.

⁶ Por. J. HOMERSKI, *Chaldejczycy*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. III, Lublin, KUL, 1979, kol. 55.

⁷ Por. M. SZEGDA, *Chaldejski Kościół*, w: *tamże*, 56-57.

szym ciągu pielęgnują tę samą tradycję teologiczną, liturgiczną i duchową. Oba też celebrują stale te same sakramenty, czyli *święte misteria* według tradycji wschodnio-syryjskiej⁸.

11 listopada 1994 Papież Jan Paweł II i Mar Dinkha IV, Patriarcha Kościoła syryjsko-wschodniego podpisali wspólną deklarację chrystologiczną, oznaczającą kres podstawowym przeszkodom doktrynalnym na drodze do jedności między Kościołem katolickim i Kościołem syryjsko-wschodnim⁹. Obaj hierarchowie zadeklarowali: „Pozostawiając na boku dotychczasowe różnice chrystologiczne, wyznajemy dziś, iż jesteśmy zjednoczeni w tej samej wierze w Syna Bożego, który stał się człowiekiem po to, byśmy sami, dzięki Jego łasce, stali się synami Boga. Odtąd pragniemy świadczyć razem o wierze w Tego, który jest drogą, prawdą i życiem; głosząc tę wiarę na sposób właściwy ludziom naszych czasów, by świat uwierzył w Ewangelię zbawienia [...]. Żyjąc tą samą wiarą i sprawując takie same sakramenty, lokalne Kościoły katolickie i syryjsko-wschodnie powinny wzajemnie uważać się za Kościoły siostrzane”.

W tej wspólnej Deklaracji chrystologicznej Ojciec św. Jan Paweł II i Patriarcha Mar Dinkha IV postanowili „uczynić wszystko, co jest możliwe, by likwidować bariery z przeszłości, które do dziś stanowią przeszkodę ku pełnej jedności między naszymi Kościołami i by w ten sposób odpowiedzieć najwłaściwiej na wezwanie Pana o budowanie takiej jedności wśród Jego uczniów; jedności widocznej także w sposób zewnętrzny”. Temu celowi ma służyć powołana przez nich Komisja wspólna dla dialogu między Kościołem katolickim a Kościołem syryjsko-wschodnim. Od roku 1995 Komisja ta zbiera się regularnie każdego roku. W czasie tych corocznych spotkań Komisja ta podjęła przede wszystkim teologiczne zagadnienia sakramentalne po to, by dopracować się „wspólnej deklaracji o życiu sakramentalnym”.

---

⁸ Por. D. GELSI, *Liturgie orientali*, w: D. SARTORE, A. TRIACCA, *Nuovo dizionario di liturgia*, Roma, ed. Paoline, 1984, s. 987; [B. a], *Ammissione all'Eucaristia in situazioni di necessità pastorale*, w: *Osservatore Romano* 141(2001) n. 246, s. 8.

⁹ Wersja oryginalna w języku angielskim wspólnej deklaracji chrystologicznej między Kościołem katolickim a Kościołem Wschodnio-syryjskim w: *Documenti Ufficiali della Santa Sede*, 1994-1995, EDB, 1997, n. 1821-1829.

Wspólna deklaracja chrystologiczna doprowadziła także do wzajemnego zbliżenia ekumenicznego pomiędzy Kościołem chaldejskim i Kościołem syryjsko-wschodnim. Od roku 1994 Mar Dinkha IV i Mar Raphael I Bidawid, Patriarcha Kościoła chaldejskiego, w oparciu o Synody lokalne własnych Kościołów, zgodzili się na podejmowanie wszelkich inicjatyw zmierzających do stopniowego zaprowadzania jedności kościelnej w ich Kościołach partykularnych. Proces ten znajduje swoje poparcie zarówno w Kongregacji Kościołów Wschodnich jak i w Papieskiej Radzie dla Popierania Jedności Chrześcijan.

Obecnie wielu wiernych Kościoła chaldejskiego oraz Kościoła syryjsko-wschodniego żyje w ogromnym rozproszeniu terytorialnym. Z powodu różnorodnych, a czasem nawet dramatycznych, okoliczności opuścili oni swoje rodzinne kraje (Irak, Iran i Turcja) i wyemigrowali na Zachód. Większość z nich osiedliła się na Bliskim Wschodzie, w Skandynawii, w Europie zachodniej, w Australii i w Północnej Ameryce. Tylko niewielu z nich pozostało we własnej ojczyźnie. Chociaż większość wiernych Kościoła chaldejskiego mieszka jeszcze w Iraku, to jednak jedna trzecia z nich przesiedliła się na Bliski Wschód, do Europy i Ameryki Północnej. Kościół chaldejski i Kościół syryjsko-wschodni napotykają w różnych częściach świata na te same problemy duszpasterskie, tzn. na brak własnych kapłanów podtrzymujących życie sakramentalne.

Sytuacja ta, stwarzająca wielkie problemy wśród wiernych obu Kościołów, zarówno w ich krajach rodzinnych jak i na emigracji, nie pozwalająca wielu z nich na uczestnictwo w normalnym życiu sakramentalnym zgodnie z własną tradycją, w kontekście ekumenicznego dialogu Kościoła katolickiego oraz Kościoła syryjsko-wschodniego, spowodowały wydanie dyrektyw duszpasterskich o dopuszczeniu do współ-uczestnictwa w Eucharystii w Kościele syryjsko-wschodnim i w Kościele chaldejskim¹⁰.

Istotnym zagadnieniem dla Kościoła katolickiego na wydanie aprobaty wspólnego uczestnictwa w Eucharystii była ważność sprawowania tego sakramentu według Anafory Addaja i Mari, jednej

---

¹⁰ [B. a.], *Ammissione all'Eucaristia...*, art. cyt., s. 7.

z trzech Anafor będących w użyciu Kościoła syryjsko-wschodniego¹¹. Kościół syryjsko-wschodni posługuje się także dwoma innymi Anaforami eucharystycznymi, które są o kilka wieków późniejsze od tej pierwszej. Jest to Anafora Nestoriusza, którą rezerwuje się do pięciu okazji liturgicznych oraz Anafora Teodora z Mopstwestii stosowana od początku roku liturgicznego aż do Niedzieli Palmowej, czyli przez okres około 17 tygodni. Anafora Addaja i Mari jednakże jest używana przez dłuższy i ważny okres roku liturgicznego, bo od Niedzieli Palmowej aż do końca tegoż roku i obejmuje czas około 200 dni. Ponadto stosowanie tych trzech Anafor nie podlega wolnemu wyborowi kapłana jak w liturgii rzymskiej, lecz jest ściśle regulowane przepisami kalendarza liturgicznego¹².

Zgodnie z logiką zasygnalizowanego tu problemu opracowanie niniejsze rozkłada się na trzy zasadnicze części: 1. tłumaczenie polskie bezprecedensowego dokumentu Stolicy Apostolskiej odnośnie wspólnego udziału w Eucharystii wiernych Kościoła chaldejskiego i syryjsko-wschodniego¹³; 2. wersja polska Anafor Addaja i Mari w pełnym jej brzmieniu dla łatwiejszego i bezpośredniego spojrzenia na brak w niej wyraźnych słów ustanowienia Eucharystii; 3. ważność Eucharystii sprawowanej według tej Anafory.

I. Wskazania o dopuszczeniu wiernych do udziału w Eucharystii pomiędzy Kościołem chaldejskim i Kościołem syryjsko-wschodnim

Z powodu bardzo skomplikowanej sytuacji, w jakiej znajdują się liczni wierni Kościoła chaldejskiego i Kościoła syryjskiego zarówno w ich krajach rodzinnych jak i na emigracji, utrudniającej ich normalny udział w życiu sakramentalnym zgodnie z własną tradycją

---

¹¹ Tłum. włoskie: *Segno di Unità: le più antiche Eucaristie delle Chiese*, ed. Sabino Chialà, Ed. Qiquajon, Comunità di Bose, 1996, s. 302-305.

¹² [B. a.], *Ammissione all'Eucaristia...*, art. cyt., s. 7.

¹³ PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELL'UNITA' DEI CRISTIANI, *Orientamenti per l'ammissione all'Eucaristia fra la Chiesa Caldea e la Chiesa Assira dell'Oriente*, w: *Osservatore Romano* 141(2001) n. 246, s. 7. Tłum. włoskie z oryginału angielskiego *Guidelines for Admission to the Eucharist between the Chaldean Church and the Assyrian Church of the East*. Tłum. polskie autora niniejszego opracowania. Odtąd dokument ten cytowany będzie skrótowo: *Orientamenti per l'ammissione all'Eucaristia*.

oraz w kontekście dwustronnego dialogu ekumenicznego pomiędzy Kościołem katolickim i Kościołem syryjsko-wschodnim, zaistniała konieczność dopuszczenia wiernych do uczestnictwa w Eucharystii pomiędzy Kościołem chaldejskim i Kościołem syryjsko-wschodnim. Konieczność ta została przedyskutowana najpierw w Komisji do spraw dialogu teologicznego pomiędzy Kościołem katolickim i Kościołem syryjsko-wschodnim. Przedstawione na tym miejscu wskazania zostały następnie przeanalizowane przez Papieską Radę Popierania Jedności Chrześcijan w porozumieniu z Kongregacją Doktryny Wiary oraz Kongregacją Kościołów Wschodnich.

1. Konieczność duszpasterska

Prośba o dopuszczenie do udziału w Eucharystii pomiędzy Kościołem chaldejskim a Kościołem syryjsko-wschodnim wynika z wyjątkowej sytuacji geograficznej i społecznej, w jakiej obecnie żyją wierni tych Kościołów. Z powodu różnorodnych, a czasem nawet dramatycznych sytuacji, wielu wiernych tych Kościołów opuściło kraj swego pochodzenia i wyemigrowało na Bliski Wschód, do Skandynawii, do Europy zachodniej, Australii i do Ameryki Północnej. W sytuacji tak wielkiego rozproszenia, lokalne wspólnoty chrześcijańskie, chaldejskie i syryjsko-wschodnie, często nie mają własnych kapłanów i znajdują się w bardzo trudnej sytuacji, gdy chodzi o ich udział w życiu sakramentalnym. Oficjalne dokumenty Kościoła katolickiego jak Kodeks Prawa Kanonicznego Kościołów Wschodnich, kan. 671 § 2-§ 3 oraz Dyrektorium o zastosowaniu zasad o Ekumeniźmie n. 123 ustanawiają w takich wypadkach normy wyjątkowe.

2. Zbliżenie ekumeniczne

Przedstawiona wyżej prośba jest związana także ze zbliżeniem ekumenicznym pomiędzy Kościołem katolickim i syryjsko-wschodnim. Dzięki podpisaniu wspólnej deklaracji chrystologicznej przez Papieża Jana Pawła II i Patriarchę Mar Dinkha IV, został rozwiązany główny problem dogmatyczny pomiędzy Kościołem katolickim i Kościołem syryjsko-wschodnim. Konsekwencją tego podpisania jest także znaczący etap zbliżenia ekumenicznego pomiędzy Kościołem chaldejskim i Kościołem syryjsko-wschodnim. W dniu 29 listopada 1996 Patriarcha Mar Raphael Bidawid i Patriarcha Mar Dinkha IV podpisali wykaz wspólnych propozycji, których celem jest zaprowadzenie pełnej jedno-

ści kościelnej pomiędzy dwoma historycznymi spadkobiercami dziedzictwa Kościoła Wschodniego. W dniu 15 sierpnia 1997 synody obu tych Kościołów przyjęły ten program i zatwierdziły go „Wspólnym Dekretem Synodalnym”. Obaj Patriarchowie, przy poparciu synodów lokalnych, zatwierdzili ostateczny zestaw inicjatyw zmierzających do stopniowego zaprowadzenia jedności kościelnej między sobą. Kongregacja Kościołów Wschodnich i Papieska Rada do Spraw Jedności Chrześcijan popierają ten proces.

3. Anafora Addaja i Mari

Przy rozpatrywaniu prośby Kościołów Wschodnich, dotyczącej wzajemnego udziału w Eucharystii, zasadniczą kwestią dla Kościoła katolickiego była ważność Eucharystii sprawowanej według Anafory [Modlitwy eucharystycznej] Addaja i Mari, jednej z trzech tradycyjnych anafor stosowanych w Kościele syryjsko-wschodnim. Anafora Addaja i Mari jest bowiem od niepamiętnych czasów Anaforą o tyle szczególną, że nie ma ona wyraźnego wspomnienia ustanowienia Eucharystii przez Pana. Ponieważ Kościół katolicki uważa słowa ustanowienia Eucharystii za element podstawowy dla ważności Eucharystii, a zatem niezbędny w Anaforze, czyli w Modlitwie eucharystycznej, podjęto długie i dokładne studia na płaszczyźnie zarówno historycznej jak i liturgicznej oraz teologicznej nad Anaforą Addaja i Mari. Efektem tych studiów była wypowiedź Kongregacji Doktryny Wiary z dnia 17 stycznia 2001 orzekająca, że Anaforę Addaja i Mari można uznać za ważną. Papież Jan Paweł II potwierdził tę decyzję. Potwierdzenie to opiera się na trzech podstawowych zasadach:

– po pierwsze, Anafora Addaja i Mari jest jedną z najstarszych Anafor i sięga początków Kościoła. Została ona skomponowana i wprowadzona do użytku liturgicznego z wyraźną intencją Kościoła sprawowania Eucharystii zgodnie z Ostatnią Wieczerzą Pańską. Zarówno na Wschodzie jak i na Zachodzie chrześcijańskim nigdy nie podważano jej ważności w sposób oficjalny.

– Po drugie, Kościół katolicki uznaje Kościół syryjsko-wschodni jako prawdziwy Kościół lokalny, oparty na prawdziwej wierze i sukcesji apostoelskiej. Kościół syryjsko-wschodni zachował także prawdziwą wiarę w obecność Pana naszego Jezusa Chrystusa w Eucharystii pod postaciami chleba i wina oraz Jej charakter ofiarniczy. W Kościele tym, chociaż nie był on w pełnej łączności z Kościołem katolickim,

mamy do czynienia z „prawdziwymi sakramentami na podstawie sukcesji apostoelskiej, kapłaństwa i Eucharystii”¹⁴.

– I w końcu, słowa ustanowienia Eucharystii występują faktycznie w Anaforze Addaja i Mari, chociaż może nie w sposób narracyjny i dosłowny, lecz w sposób eucharystyczny i rozsiany, tzn. są one włączone w modlitwy uwielbienia i dziękczynienia oraz w modlitwy wstawiennicze.

4. Wskazania o dopuszczeniu do udziału w Eucharystii

Biorąc pod uwagę: liturgiczną tradycję Kościoła syryjsko-wschodniego; doktrynalne uznanie ważności Anafory Addaja i Mari; warunki, w jakich żyją obecnie wierni Kościoła chaldejskiego i syryjsko-wschodniego; zasady zawarte w oficjalnych dokumentach Kościoła katolickiego oraz proces zbliżenia się między Kościołem chaldejskim i syryjsko-wschodnim, ustala się następujące normy:

1. W sytuacjach konieczności wierni, należący do Kościoła syryjsko-wschodniego, mogą uczestniczyć w sprawowaniu Eucharystii w Kościele chaldejskim i przyjmować Komunię św. Podobnie wierni Kościoła chaldejskiego, przy fizycznym i moralnym braku kapłana katolickiego, mogą uczestniczyć w Eucharystii syryjsko-wschodniej i przyjmować Komunię św.

2. W obu wypadkach kapłani syryjscy i chaldejscy sprawują Eucharystię zgodnie z przepisami i zwyczajami własnego obrządku.

3. Gdy wierni obrządku chaldejskiego uczestniczą w Eucharystii w obrządku syryjsko-wschodnim, usilnie zachęca się kapłana syryjskiego do wprowadzenia słów ustanowienia do Anafory Addaja i Mari zgodnie z zasadami Świętego Synodu Kościoła syryjsko-wschodniego.

4. Powyższe zastrzeżenia co do stosowania Anafory Addaja i Mari oraz zasady współuczestnictwa w Eucharystii odnoszą się wyłącznie do celebracji eucharystycznej w Kościele chaldejskim i syryjsko-wschodnim z przyczyn natury duszpasterskiej konieczności i ekumenizmu, o czym była mowa wyżej. Rzym, dnia 20 lipca 2001.

---

¹⁴ SOBÓR WAT. II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, n. 15.

II. Chaldejska Anafora Addaja i Mari

Struktura Anafor wschodnich zależy od odmiennego rozmieszczenia modlitw kapłańskich oraz od różnych rodzajów typów obrzędowych. W typie syryjsko-wschodnim, a zwłaszcza w Kościele syryjskim i chaldejskim, epikleza zajmuje miejsce po modlitwach wstawienniczych, a w miejscu anamnezy znajduje się modlitwa nad darami ofiarnymi składanymi Bogu na uproszenie Jego przebaczenia. W najstarszej Anaforze syryjskiej brak jest słów ustanowienia Eucharystii. Znajdują się one jednak w późniejszej czasowo Anaforze Teodora z Mopstwestii. Głównymi elementami Anafor wschodnich są: a) dialog prefacyjny; b) modlitwa dziękczynienia stanowiąca uwielbienie Boga za dzieło stworzenia i odkupienia; c) opowiadanie o ustanowieniu Eucharystii; d) anamneza; e) epikleza; f) modlitwy wstawiennicze uporządkowane na dwa sposoby zależnie od trzech typów obrzędowych: aleksandryjskiego, antiocheńskiego i nestoriańskiego.

Anafora syryjsko-wschodnia przyjęła się w Edessie w Syrii i używana jest do dziś w Kościele lokalnym. Pochodzi ona prawdopodobnie z tego samego czasu co Anafora św. Hipolita z Rzymu. Niektórzy badacze liturgii wschodnich uważają, że Anafora Addaja i Mari początkowo zawierała słowa ustanowienia Eucharystii, lecz zagubiła je w późniejszym czasie, zwłaszcza wtedy, gdy Kościół syryjsko-wschodni, na skutek różnych uwarunkowań, popadł w izolację i zamknął się w sobie dla pilnego strzeżenia własnej i pierwotnej tradycji¹⁵. Inni twierdzą, że Anafora ta nie miała nigdy wyraźnych słów ustanowienia Eucharystii, co świadczy o jej archaicznym pochodzeniu¹⁶. M. Righetti podaje też wzmiankę, że brak tych słów jest dziwnym wyjątkiem wśród pozostałych Anafor wschodnich i można go wyjaśnić jedynie pełnym lękiem i bardzo głębokim szacunkiem Kościoła syryjsko-wschodniego dla formuły konsekracyjnej. Opierając się na homiliach Narsaja z Nisiby twierdzi on, że słowa ustanowienia Eucharystii wy-

---

¹⁵ Zob. E. LODI, *Enchiridion euchologicum fontium liturgicorum*, Roma, Ed. Liturgiche, 1979, s. 301.

¹⁶ Por. [B. a.], *Ammissione all'Eucaristia...*, art. cyt., s. 7.

powiadano wprawdzie w czasie jej sprawowania, ale nigdy nie odważono się na ich zapis literacki¹⁷.

A oto tekst Anafory Addaja i Mari w tłumaczeniu polskim¹⁸.

N. 509 Dialog

S. Łaska Pana naszego Jezusa Chrystusa, miłość Boga Ojca i dar jedności w Duchu Świętym niech będzie z nami wszystkimi, teraz i zawsze i na wieki wieków. *Et signat mysteria.*

Odpowiadają. Amen.

S. Wznieście w górę wasze myśli.

Odpowiadają. Mamy je wzniesione ku Tobie, Boże Abrahama, Izaaka i Izraela, chwalebny Królu.

S. Ofiarujemy dary Bogu, Panu wszystkich rzeczy.

Odpowiadają. Godne to i sprawiedliwe.

N. 510 Uwielbienie. Dziękczynienie

D.: Pan z nami.

Kapłan klęka, modli się w milczeniu, a następnie ściszym głosem wypowiada słowa cusapa.

CUSAPA. Panie, Panie, pozwól mi podnieść przed Tobą moją twarz, byśmy z ufnością, pochodzącą od Ciebie, mogli złożyć tę ofiarę, żywą i świętą, z sercami wolnymi od niegodziwości i przygnębienia. Zaszczep w nas, Panie, miłość, pokój i zgodę pomiędzy nami i pomiędzy wszystkimi ludźmi.

Kapłan wstaje całuje ołtarz i z wyciągniętymi rękami wypowiada g'hanta:

G'HANTA. Godnym chwały wszystkich rzeczy (*powtarza*), wypowiedzenia przez wszystkie języki, uwielbienia i wywyższenia

---

¹⁷ Zob. M. RIGHETTI, *Storia liturgica*, t. I: *Introduzione generale*, ed. 2, Milano, Ancora, 1950, s. 106.

¹⁸ Tekst łaciński Anafory Addaja i Mari zamieszczony jest w: E. LODI, *Enchiridion euchologicum...*, dz. cyt., n. 509-515, s. 301-306; Zob. także *Orientalia Christiana Periodica*, Roma 32(1966)359-371 oraz HÄNGGI-PAHL, *Prex eucharistica*, Fribourg 1968, s. 375-380. Tłum. polskie autora niniejszego opracowania.

przez wszystkie stworzenia, jest chwalebne i uwielbione imię [najświętszej Trójcy] Ojca i Syna i Ducha Świętego, który w swojej dobroci i miłości stworzył świat i jego mieszkańców, który w swoim miłosierdziu odkupił człowieka i który okazał swoją łaskawość śmiertelnym ludziom.

N. 511 Celebrans: *Wprowadzenie do Sanctus-Sanctus*

Majestat Twój, Panie, błogosławią i uwielbiają miliony milionów istot niebieskich, tysiące tysięcy świętych aniołów, niezliczone zastępy duchów, słudzy światła i duchów chwałą imię Twoje i ze świętymi Cherubinami i Serafinami uwielbiają Twoją wielkość.

QANONA. Którzy wołają, wielbią i wywyższają bez końca mówiąc.

Odpowiadają: Święty, Święty, Święty Pan, Bóg mocny. Niebo i ziemia pełne są Jego chwały, Istoty Jego ducha oraz jaśniejącej i chwalebnej Jego światłości. Hosanna na wysokości. Hosanna Synowi Dawidowemu. Błogosławiony, który przychodzi i który przyjdzie w imię Pańskie. Hosanna na wysokości.

Wszyscy wołają „święty”, a kapłan wykonuje matuniya przed ołtarzem.

N. 512 Celebrans: *Post Sanctus*

Kapłan klęcząc wypowiada tę cusapa:

CUSAPA. Święty, Święty, Święty Pan, Bóg mocny. Pełne są niebiosy i ziemia chwały Jego, pełne Istoty Jego ducha oraz jaśniejącej i chwalebnej Jego światłości, jak są wypełnione Mną niebo i ziemia, mówi Pan.

Święty jesteś, Boże, prawdziwy Ojczy, od którego pochodzi wszelkie ojcostwo na niebie i na ziemi. Święty jesteś, odwieczny Synu, przez którego wszystko zostało stworzone. Święty jesteś, Duchu Święty, źródło wszelkiego uświęcenia.

Biada mi, biada mi zdumionemu, gdyż jestem człowiekiem o nieczystych wargach i przebywam wśród ludu o nieczystych wargach, a oczy moje widziały Króla i Pana wszechmocnego. Jak straszliwym jest dziś to miejsce, bo dziś widziałem Pana twarzą w twarz, a nie ma tu niczego innego jak tylko dom Boży i brama niebios.

A teraz niech będzie z nami łaskawość Twoja, Panie (*powtarza*), oczyścić nas z brudu i uświęcić wargi nasze. Złącz, Panie, niegodne

głosy nasze ze świętością Serafinów i śpiewem Archaniołów. Bądź uwielbiony za miłosierdzie Twoje, w którym to, co ziemskie, złączyłeś z tym, co duchowe.

Kapłan wstaje i mówi: Pobłogosław, Panie (trzy razy). Bracia moi, módlcie się za mnie.

Następnie ściszym głosem odmawia następującą g'hanta:

G'HANTA. Wraz z mocami niebieskimi my, Twój nędzni słudzy, upadający i słabi, składamy Ci dziękczynienie, Panie (*powtarza*), za to, że obdarzasz nas wielką i niewypowiedzianą łaskawością Twoją. Ty przyjąłeś nasze człowieczeństwo, aby dać nam życie w Twoim bóstwie, wywyższyłeś nas z niskości, odbudowałeś naszą ruinę, doprowadziłeś do zmartwychwstania naszą śmiertelność, darowałeś nasz dług, przebaczyłeś naszą winę, oświeciłeś nasz umysł, poniżyłeś, Panie, Boże nasz, naszych nieprzyjaciół, wywyższyłeś nędzę naszej upadłej natury przez wielkie miłosierdzie łaskawości Twojej (*powtarza*).

QANONA. I dlatego za wszelką Twoją pomoc i udzielone nam łaski śpiewamy hymn, cześć, wyznanie i uwielbienie teraz i zawsze i na wieki wieków. *Et signat mysteria.*

Odpowiadają. Amen.

N. 513 Celebrans: *Modlitwy wstawiennicze*

Diakon mówi: Módlcie się w waszych duszach. Pan z nami.

Kapłan klęcząc wypowiada po cichu następującą cusapa:

CUSAPA. Panie, Boże mocny, przyjmij tę ofiarę [z moich niegodnych rąk] za cały Twój święty Kościół katolicki, za wszystkich naszych świętych i sprawiedliwych ojców, którzy podobali się Tobie, za wszystkich proroków i apostołów, za wszystkich męczenników i wyznawców, za wszystkich cierpiących nędzę i niedostatek, za wszystkich potrzebujących i prześladowanych, za wszystkich chorych i strapiionych, za wszystkich zmarłych, którzy od nas odeszli, za Twój lud, który pragnie i oczekuje Twego miłosierdzia, i za mnie niegodnego, nędznego i biednego (*powtarza*).

Teraz więc, Panie, Boże nasz, według Twojego miłosierdzia i niezliczonych łask Twoich, wejrzyj na Twój lud i na mnie niegodnego, nie według grzechów moich ani według mojej słabości, abyśmy się stali godnymi przebaczenia naszych win i odpuszczenia naszych grzechów przez to święte Ciało Twoje, które przyjmujemy w duchu prawdziwej wiary i za łaską, która pochodzi od Ciebie.

513-a *Cusapa za zmarłych*

Gdy składa się ofiarę za zmarłych należy mówić tak:

Uwielbiam, Panie, Twoją łaskawość i dzięki Ci składam za Twoje miłosierdzie, że mnie niegodnego z powodu moich grzechów dopuściłeś do swej łaskawości i uczyniłeś mnie sługą i pośrednikiem w sprawowaniu tych świętych i chwalebnych misteriów. Proszę i błagam Twój majestat, aby te misteria wysłużyły nam pokój i ład w świecie, by strzegły Twojego świętego Kościoła, przyczyniły się do rozszerzania prawdziwej wiary, nagrody dla sprawiedliwych, przebaczenia grzechów, pojednania pokutujących, nawrócenia błądzących, wytrwałości dla sprawiedliwych, powrotu nieobecnych, umocnienia słabych, opamiętania krzywdzicieli, pociechy udręczonych, uzdrowienia chorych, wsparcia dla ubogich i dobrej pamięci o zmarłych. Uczyń, o Panie, dla wszystkich to, co jest dla nich pomocne i zgodne z Twoją wolą.

Panie, Boże mocny (*powtarza*), przyjmij w niebie ofiarę z rąk Twojego sługi, grzesznika i winowajcy, jak [przyjąłeś] ofiarę Abła na polu, Noego w arce, ofiarę Abrahama z własnego syna, Eliasza na górze Horeb, wdowy przy skarbonie, apostołów we Wieczerniku i ofiary wszystkich świętych i sprawiedliwych ojców składane z pokolenia na pokolenie.

Panie i Boże nasz, przyjmij tę ofiarę za cały święty Kościół katolicki, by służył Ci i działał bez przeciwności, za kapłanów, za królów i rządzących, by wraz z Kościołami przyczyniali się do utrwalania pokoju i ładu wśród narodów, za biednych i potrzebujących, prześladowanych, płaczących, smutnych i strapionych, za wszystkich zmarłych, którzy nas opuścili, i za wszystkich tych, którzy stoją przed Twoim świętym ołtarzem i zanoszą swoje modlitwy za mnie grzesznego; wysłuchaj ich błagania, przebacz im winy, odpuść im grzechy. [Przyjmij tę ofiarę] za nasz kraj i jego mieszkańców, za nasze miasto i jego okolice: otocz go, Panie, murem obronnym i łaską swoją oddal od niego grad, głód, epidemie, szarańczę, szkodniki i świerszcze. Niech nie panuje nad nami nieprzyjaciel i niech nie śmieje się z nas przeciwnik. [Przyjmij tę ofiarę] za NN. *Tu wymienia i przedstawia Panu prośbę i przedmiot modlitwy klęcząc przed ołtarzem.*

Panie i Boże nasz, według Twojego miłosierdzia i wielkiej dobroci, a nie według moich grzechów i niegodziwości, przyjdź z pomocą Twojemu ludowi i mojej niegodności. Spraw, abyśmy zasłużyli, oni i ja, na darowanie win i odpuszczenie grzechów przez to święte

Ciało Twoje, które przyjmujemy w prawdziwej wierze i dzięki łasce, która pochodzi od Ciebie. Amen.

Wstaje i mówi: Pobłogosław, Panie (trzy razy). Bracia moi, módlcie się za mnie.

Następnie ściszym głosem odmawia tę g'hanta:

G'HANTA. Ty, Panie, przez Twe wielkie i niewypowiedziane miłosierdzie (*powtarza*), przez wspomnienie Ciała i Krwi Twojego Chrystusa, które ofiarujemy Tobie na ołtarzu czystym i świętym, jak nas tego nauczyłeś, pamiętaj łaskawie o wszystkich naszych ojcach, świętych i sprawiedliwych, którzy podobali się Tobie. I użyż nam ładu i pokoju na każdy dzień.

Panie, Boże nasz, użyż nam ładu i pokoju na każdy dzień (*powtarza*), by poznali Cię wszyscy mieszkańcy ziemi, że Ty jesteś Bogiem i jedynym i prawdziwym Ojcem, i że Ty posłałeś Pana naszego Jezusa Chrystusa Twojego i umiłowanego Syna. Niech sam Pan i Bóg nasz przyjdzie i nauczy nas w ożywczej swej Ewangelii wszelkiej czystości i świętości proroków, apostołów, męczenników, wyznawców, biskupów, doktorów, prezbiterów, diakonów i wszystkich synów świętego Kościoła katolickiego, naznaczonych znakiem ożywiającego chrztu świętego.

Gdy mówi „naznaczonych znakiem” czyni znak nad tronem od dołu do góry i od strony prawej do lewej.

N. 514 Celebrans: Anamneza

Kapłan pochylony prostuje się i mówi: I nas także, Panie (powtarza trzykrotnie), niegodnych Twoich sług, ułomnych i słabych, którzy zgromadzili się w imię Twoje, stoją teraz przed Tobą i z radością przyjmują pamiątkę, która pochodzi od Ciebie, radując się i chwając i uwielbiając i wspominając i sprawując to misterium, wielkie i straszliwe, ożywiające i Boskie, męki, śmierci, złożenia do grobu i zmartwychwstania Pana i Zbawiciela Jezusa Chrystusa.

N. 514-a Celebrans: Epikleza

Diakon [gdy kapłan wypowiada pierwsze słowa epiklezy] mówi: Trwajcie w milczeniu i bojaźni i módlcie się. Pan z nami. Kapłan wyprostowany wyciąga ręce i mówi: Niech przyjdzie, Panie, Twój Duch Święty i zstąpi na tę ofiarę sług Twoich, pobłogosławi ją i uświęci, aby stała się dla nas, Panie, przebłaganiem za winy, odpusz-

czeniu grzechów, i by była wielką nadzieją powstania z martwych do nowego życia w królestwie niebieskim wraz ze wszystkimi, którzy podobali się Tobie.

Za Twoje powszechne, wielkie i cudowne uwolnienie nas od grzechów, dziękujemy Ci i uwielbiać Cię będziemy bez końca, otwartymi ustami i swobodnym obliczem, w odkupionym przez Ciebie Kościele najdroższą Krwią Twojego Chrystusa (*powtarza*).

N. 515 Doksologia

QANONA. Śpiewamy hymn, chwałę, wyznanie i uwielbienie Twojego imienia, żywego, świętego i ożywiającego, teraz i zawsze i na wieki wieków. *Kapłan czyni znak nad misteriami.*

Odpowiadają: Amen.

III. Ważność Eucharystii sprawowanej według Anafory Addaja i Mari

Zaznaczyliśmy wyżej, że istotnym zagadnieniem dla Kościoła katolickiego w dopuszczeniu wiernych Kościoła chaldejskiego i syryjsko-wschodniego do wspólnego uczestnictwa w Eucharystii była jej ważność przy użyciu Anafory Addaja i Mari. Anafora ta bowiem, przynajmniej w takiej formie, w jakiej znajdujemy ją w przetrwałych do naszych czasów źródłach starożytnych i w jakiej używa się jej w stałej tradycji liturgicznej syryjsko-wschodniej, nie zawiera w sposób wyraźny słów ustanowienia Eucharystii.

Ta szczególna Anafora powstała w dawnej Mezopotamii i to prawdopodobnie w okolicach Edessy. Nie ustalono dotąd dokładnej daty jej ostatecznej redakcji. Niektórzy badacze datują ją na rok 200, inni utrzymują, że powstała ona na początku III wieku, a jeszcze inni twierdzą, że uformowała się ona na przestrzeni całego wieku III. Kościół syryjsko-wschodni otacza ją wielkim szacunkiem, gdyż uważa ją za podstawowe dziedzictwo apostolskie przekazane przez Addaja i Mari, czczonych w tym Kościele jako tych, którzy należeli do grupy 72 uczniów Chrystusa, albo do uczniów św. Tomasza Apostoła, i byli misjonarzami oraz założycielami tego Kościoła¹⁹.

---

¹⁹ Por. M. RIGHETTI, *Storia liturgica...*, dz. cyt., t. I, s. 105; [B. a.], *Ammissione all'Eucaristia...*, art. cyt., s. 7.

Wysiłki badaczy szły w tym kierunku, by ustalić pierwotną wersję omawianej tu Anafory. Według jednych, oryginalna jej formuła była bardziej rozwinięta i wtedy zawierała ona słowa ustanowienia Eucharystii, lecz w miarę upływu czasu zagubiła je niemal zupełnie. Inni utrzymują, że Anafora ta w formie pierwotnej nie miała nigdy wyraźnych słów Ustanowienia. Wydaje się, iż wątpliwości tych nie da się rozwiązać do końca ze względu na niewystarczalność, a nawet brak koniecznych źródeł. Większość jednak historyków liturgii opowiada się za tym drugim rozwiązaniem. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest to, że o ważności Eucharystii w Anaforze Addaja i Mari nie można rozstrzygać na płaszczyźnie historycznej, lecz raczej na fundamencie doktrynalnym.

Kościół katolicki uważa słowa ustanowienia Eucharystii za element podstawowy Anafory, czyli Modlitwy eucharystycznej. Sobór Florencki zdefiniował, że „formą tego Sakramentu są słowa Zbawiciela, poprzez które dokonał On konsekracji chleba i wina. Tak więc i kapłan konsekruje te dary wypowiadając te same słowa *in persona Christi*. Mocą tych słów substancja chleba zamienia się w substancję Ciała Chrystusa, a substancja wina w Jego Krew”²⁰. Ten sam Sobór zdefiniował, że słowa ustanowienia Eucharystii są „formułą [forma verborum], którą święty Kościół rzymski [...] posługiwał się zawsze [semper uti consuevit] przy konsekracji Ciała i Krwi Pańskiej”²¹. Nie oznacza to jednak, że Kościół nie może wprowadzać do tej formuły pewnych, bardziej wyraźnych akomodacji. Kościół wprawdzie nie ma żadnej władzy nad substancją sakramentów, ale może on określać ich konkretny kształt, a więc znak sakramentalny (materię) oraz słowa wypowiedane i konieczne przy jego udzielaniu (formę)²².

Powyższa definicja stwarza konieczny kontekst doktrynalnej ważności Anafory Addaja i Mari w jej skróconej wersji bez wyraźnego wypowiedania słów ustanowienia Eucharystii.

Trzeba na tym miejscu najpierw przypomnieć, że Anafora Addaja i Mari jest jedną z najstarszych Modlitw eucharystycznych i sięga

---

²⁰ H. DENZINGER, A. SCHÖNMETZER, *Enchiridion symbolorum*, n.1321.

²¹ *Tamże*, n. 1352.

²² Por. CCEO, kan. 669.

początków Kościoła oraz jego pierwotnych form liturgicznych. Była już o tym mowa wyżej. Anafora ta została skomponowana i używana w liturgii z wyraźną intencją sprawowania Eucharystii jako pełnej kontynuacji tego, co dokonało się podczas Ostatniej Wieczerzy, w pełnym posłuszeństwie testamentowi Pana oraz według intencji Kościoła. I chyba dlatego ważność tej Anafory nie była nigdy oficjalnie kwestionowana ani podważana w dysputach teologicznych.

Należy tu też podkreślić, że Kościół syryjsko-wschodni był zawsze głęboko przekonany, że celebryje Eucharystię w sposób ważny i w pełni sprawuje to, co nakazał Chrystus swoim uczniom. Wyrazem takiego przekonania i dobrej wiary tego Kościoła jest fakt posługiwania się, zgodnie z normami roku liturgicznego, zarówno Anaforą Nestoriusza i Teodora z Mopstwestii jak i Anaforą Addaja i Mari niezależnie od tego, że tylko te dwie pierwsze zawierają opowiadanie ustanowienia Eucharystii. Dla przykładu przytoczmy tu tylko słowa konsekracji z Anafory Teodora z Mopstwestii, chociaż w najstarszych dokumentach występuje ona tylko w formie pośredniego opisu. „I wspominaemy śmierć Pana naszego w tej budzącej bojaźń liturgii oraz przyjmujemy nieśmiertelny i duchowy pokarm Ciała i Krwi Pana naszego, który, wydając się na śmierć, przekazał ustanowienie tego Pokarmu swoim uczniom, abyśmy wszyscy, którzy wierzymy w Chrystusa, dzięki tym uczniom mogli Go przyjmować i celebrować. Od tego czasu przyjmujemy ów niewysłowiony Pokarm. W Nim dana jest nam niewzruszona nadzieja, która prowadzi nas do uczestnictwa w dobrach przyszłych”²³.

Warto także dodać, że w okresie patriarchatu katolickiego pod przewodnictwem Patriarchy Sulaka (1551-1662) Kościół rzymski nigdy nie nalegał, aby do Anafory Addaja i Mari wprowadzić wyraźne opowiadanie ustanowienia Eucharystii²⁴.

---

²³ „Et memoriam facimus mortis Domini nostri in hac liturgia terribili et cibum immortalem corporis et sanguinis Domini nostri accipimus <nos> pro quibus Dominus noster, cum passionem aditurus erat, institutionem <illius cibi> tradidit discipulis suis ita ut per eos acciperemus ea nos omnes qui credimus in Christum. Et deinceps et cibum ineffabilem exinde accipimus, unde nobis spes sufficiens datur quae nos adducat ad communionem futurorum <bonorum>”. TEODOR Z MOPSTWESTII, *Catechesis mystagogica* 6, w: E. LODI, *Enchiridion euchologicum...*, dz. cyt., n. 500, s. 296.

²⁴ [B. a.], *Ammissione all'Eucaristia...*, art. cyt., s. 7.

Widomym znakiem historycznej i symbolicznej ciągłości pomiędzy naszym sprawowaniem Eucharystii a jej ustanowieniem przez Jezusa Chrystusa we Wieczerniku jest w Kościele syryjsko-wschodnim obrzęd lub misterium tzw. „świętego zaczynu” (Rasà). Od niepamiętnych czasów tradycja syryjska opowiada, że Jezus dał św. Janowi dwa kawałki chleba, które trzymał w swoich rękach, błogosławił, łamał i dawał swoim uczniom. Jezus polecił św. Janowi spożyć jeden z tych kawałków, a drugi troskliwie przechowywać. W chwili śmierci Pana św. Jan umoczył ten strzeżony przez siebie kawałek chleba we Krwi Chrystusa, wypływającej z Jego przebitego boku. To stąd wywodzi się nazwa „święty zaczyn”, czyli chleb zakonsekrowany przez umoczenie go we Krwi Chrystusa. Do dziś przechowuje się w Kościele syryjsko-wschodnim ten „święty zaczyn” i odnawia się go każdego roku we Wielki Czwartek, gdy biskup łączy nowy chleb ze „świętym zaczynem”, dzieli go i rozsyła do wszystkich parafii swojej diecezji polecając, by w ciągu całego roku dodawać jego cząstkę do chleba przeznaczonego na sprawowanie Eucharystii. Żaden kapłan nie może celebrować Eucharystii na chlebie bez dodania tego „świętego zaczynu”. Dopiero wtedy sprawowanie Eucharystii jest prawdziwą i właściwą celebracją Pamiątki Pana²⁵.

Kościół katolicki uznaje Kościół syryjsko-wschodni jako prawdziwy Kościół partykularny oparty na prawowitej wierze i posiadający sukcesję apostolską. Kościół ten zachował także w pełni wiarę w to, że w Eucharystii Chrystus jest rzeczywiście obecny pod postaciami chleba i wina i że Eucharystia ma charakter ofiarniczy. Kościół ten bowiem i wszystkie Kościoły wschodnie, chociaż nie są one w pełnej jedności z Kościołem rzymskim, „posiadają prawdziwe sakramenty, szczególnie zaś, na mocy sukcesji apostolskiej, kapłaństwo i Eucharystię, dzięki którym są dotąd z nami złączone najściślej w węzłem²⁶”.

Trzeba tu także podkreślić, że zachodnie i wschodnie Anafory eucharystyczne, chociaż wyrażają to samo misterium, to jednak kierują się one różnymi tradycjami teologicznymi, obrzędowymi i językowymi. W rzeczywistości więc słowa ustanowienia Eucharystii występują

---

²⁵ *Tamże.*

²⁶ SOBÓR WAT. II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, n. 15; *Orientamenti per l'ammissione all'Eucaristia...*, dok. cyt., s. 7.

w Anaforze Addaja i Mari, ale nie w sposób wyraźny i co do litery, lecz raczej w sposób rozsiany po różnych tekstach eucharystycznych. Są one włączone w modlitwy dziękczynienia, uwielbienia i w modlitwy wstawiennicze. Wszystkie te elementy stanowią więc „jakby-opowiadanie” ustanowienia Eucharystii²⁷.

W części centralnej Anafory Addaja i Mari, znajdują się wyraźne odniesienia do eucharystycznego Ciała i Krwi Chrystusa jako ofiary na odpuszczenie grzechów, jako celebracji eucharystycznej, stanowiącej wypełnienie testamentu Pana i wspomnienie Jego męki, śmierci i zmartwychwstania oraz jako sprawowane misterium eschatologiczne.

Najpierw w epiklezie znajdujemy bardzo wyraźną formułę konsekracyjną: „Niech przyjdzie, Panie, Twój Duch Święty i zstąpi na tę ofiarę sług Twoich, pobłogosławi ją i uświęci, aby stała się dla nas, Panie, przebłaganiem za winy, odpuszczeniem grzechów, i by była wielką nadzieją powstania z martwych do nowego życia w królestwie niebieskim wraz ze wszystkimi, którzy podobali się Tobie”²⁸. W modlitwach wstawienniczych za zmarłych (*Cusapa*) celebrans modli się słowami: „Ty, Panie, przez Tve wielkie i niewypowiedziane miłosierdzie, przez wspomnienie Ciała i Krwi Twojego Chrystusa, które ofiarujemy Tobie na ołtarzu czystym i świętym, jak nas tego nauczyłeś, pamiętaj łaskawie o wszystkich naszych ojcach, świętych i sprawiedliwych, którzy podobali się Tobie”²⁹. W anamnezie mieści się wspomnienie Paschalnego Misterium Chrystusa. Jest nią modlitwa za naznaczonych znakiem ożywiającego chrztu świętego i za „nas także, Panie,

---

²⁷ Por. *Orientamenti per l'ammissione all'Eucaristia...*, dok. cyt.

²⁸ „Et veniat, Domine, Spiritus tuus sanctus et requiescat super oblationem hanc servorum tuorum et benedicat eam et sanctificet: ut sit nobis, Domine ad propitiationem debitorum et remissionem peccatorum et ad spem magnam resurrectionis a mortuis et ad vitam novam in regno caelorum cum omnibus qui placiti sunt coram te”. *Anaphora chaldaica App. Addai et Mari*, w: E. LODI, *Enchiridion eucharisticum...*, dz. cyt., n. 514-a, s. 306.

²⁹ „Tu, Domine, per miserationes tuas multas et ineffabiles, fac memoriam bonam et acceptabilem de omnibus patribus rectis et iustis, qui coram te placiti sunt, in commemoratione corporis et sanguinis Christi tui, quae offerimus tibi super altare tuum purum et sanctum, sicut docuisti nos”. *Tamże*, n. 513-a, s. 305.

niegodnych sług Twoich, ułomnych i słabych, którzy zgromadzili się w imię Twoje, stoją teraz przed Tobą i z radością przyjmują pamiątkę, która pochodzi od Ciebie, radując się i chwając i uwielbiając i wspominając i sprawując to misterium, wielkie i straszliwe, ożywiające i Boskie, męki, śmierci, złożenia do grobu i zmartwychwstania Pana i Zbawiciela Jezusa Chrystusa³⁰.

Tak więc słowa ustanowienia Eucharystii w Anaforze Addaja i Mari nie są nieobecne. Wręcz przeciwnie, są one przytaczane w sposób wystarczająco wyraźny, chociaż rozsiane są po różnych najważniejszych częściach tej Anafory. Jest także rzeczą jasną, że wymienione wyżej formuły wyrażają pełne przekonanie o wspomnianiu Tajemnicy Paschalnej Chrystusa, o jej rzeczywistym uobecnianiu w obrzędzie sakramentalnym, o wyraźnej intencji dokładnego wprowadzenia w życie Kościoła tego wszystkiego, co wypowiedział Jezus w słowach ustanowienia Eucharystii i co uczynił w czasie obrzędu we Wieczerniku. Dokładne zatem i wnikliwe przestudiowanie Anafory Addaja i Mari pod aspektem teologicznym, liturgicznym i historycznym dało Kongregacji Doktryny Wiary podstawę do stwierdzenia jej ważności w sprawowaniu Eucharystii, co autorytatywnie potwierdziła Stolica Apostolska³¹.

Uznanie ważności Anafory Addaja i Mari stanowi dla Kościoła katolickiego podstawę zastosowania szczególnych norm wspólnego uczestnictwa w Eucharystii w Kościele chaldejskim i syryjsko-wschodnim w warunkach duszpasterskiej konieczności.

Kodeks Prawa Kanonicznego dla Kościołów Wschodnich postanawia więc, że „jeśli wymaga tego konieczność lub pożytek duchowy wiernych, jeśli tylko uniknie się niebezpieczeństwa błędu lub indyferentyzmu religijnego, można pozwolić chrześcijanom katolikom, którzy nie mają fizycznej lub moralnej możliwości skorzystania z po-

---

³⁰ „Et nos quoque, Domine, servi tui tenues, debiles et infirmi, qui congregati sumus in nomine tuo et stamus coram te in tempore hoc et accipimus cum iubilo typum qui est a te, laetantes et laudantes et exaltantes et commemorantes et agentes mysterium hoc magnum et tremendum et sanctum et vivificum et divinum passionis, mortis sepulturae et resurrectionis Domini ac Salvatoris Jesu Christi”. *Tamże*, n. 514, s. 305.

³¹ Por. [B. a.], *Ammissione all'Eucaristia...*, art. cyt., s. 8.

sługi kapłana katolickiego, na przyjmowanie sakramentu Pokuty, Eucharystii i Namaszczenia Chorych z rąk kapłana niekatolickiego, w którego Kościele są ważne wyżej wymienione sakramenty. Także kapłani katoliccy mogą ważne udzielać sakramentu Pokuty, Eucharystii i Namaszczenia Chorych wiernym chrześcijanom z Kościołów wschodnich, którzy nie są w pełnej jedności z Kościołem rzymskim, jeśli proszą o to z własnej woli i mają właściwe nastawienie duchowe³². Takie same postanowienia zawarte są także w Dyrektorium o stosowaniu zasad i norm o Ekumenizmie³³.

Postanowienia obu wyżej wspomnianych dokumentów, a także omawianych tu wskazań Stolicy Apostolskiej, mogą być wprowadzone w życie teraz i w przyszłości we wzajemnych relacjach między Kościołem chaldejskim i syryjsko-wschodnim, przy czym kapłani tych Kościołów powinni w dalszym ciągu celebrować Eucharystię według własnych przepisów liturgicznych i zwyczajów własnej tradycji, zwłaszcza gdy chodzi o posługiwanie się Anaforą Addaja i Mari³⁴. Zachęca się jednakże usilnie kapłana syryjskiego wprowadzać słowa Ustanowienia w Anaforze Addaja i Mari, gdy wierni chaldejscy uczestniczą w syryjskiej celebracji Eucharystii³⁵.

W Kościele syryjsko-wschodnim taka możliwość już istnieje, gdyż Święty Synod tego Kościoła, zwołany do Bagdadu w r. 1978, pozwolił swoim kapłanom na wprowadzenie słów ustanowienia Eucharystii w Anaforze Addaja i Mari. Chociaż takie wprowadzenie nie decyduje o ważności tej Anafory, to jednak ma ono wielkie znaczenie pod względem liturgicznym i ekumenicznym. Pod aspektem liturgicznym takie wprowadzenie może stać się doskonałym instrumentem do ujednoczenia omawianej tu Anafory z innymi Modlitwami eucharystycznymi, używanymi powszechnie zarówno w Kościele zachodnim, jak i w Kościołach wschodnich. Z punktu widzenia ekumenicznego takie wprowadzenie może stać się wyrazem braterskiego szacunku dla wiernych innych Kościołów, którzy przyjmują Komunię św. w Ko-

---

³² CCEO kan. 671 § 2 i 3.

³³ N. 123 i 125.

³⁴ CCEO kan. 674 § 2; *Orientamenti per l'ammissione all'Eucaristia...*, dok. cyt., s. 7.

³⁵ *Orientamenti per l'ammissione all'Eucaristia...*, dok. cyt., s. 7.

ściele syryjsko-wschodnim, ale według własnej tradycji teologicznej i liturgicznej są przyzwyczajeni do wyraźnych słów konsekracji stosowanych we wszystkich Modlitwach eucharystycznych³⁶.

Dotyczy to jednakże tylko wypadków wspólnego uczestnictwa w Eucharystii wiernych Kościoła chaldejskiego i syryjsko-wschodniego. We wszystkich innych wypadkach Anafora Addaja i Mari powinna być stosowana według dotychczasowej tradycji, gdyż od niepamiętnych czasów stanowi ona istotny element dziedzictwa liturgicznego i tożsamości eklezjalnej Kościoła syryjsko-wschodniego. Anaforę tę bowiem przechowywano i ze czcią przekazywano z pokolenia na pokolenie unikając jakichkolwiek przeinaczeń, czy choćby adaptacji w jej stosowaniu, kierując się szacunkiem dla jej apostołskiego pochodzenia. Ponieważ każdy Kościół lokalny sprawuje sakramenty według własnych tradycji, własnych zasad i norm, byłoby rzeczą niewłaściwą przenoszenie jednych tradycji w inne. Tradycje liturgiczne bowiem, podobnie jak język, mają własne środki wyrazu i własną logikę. Podstawowe elementy jednej tradycji liturgicznej nie mogą być przenieszone do innej, bo to naruszałoby charakter tej pierwszej, a w drugiej powodowałoby niebezpieczeństwo utraty własnej jednolitości.

Zakończenie

Postanowienie o dopuszczeniu do wspólnego udziału w Eucharystii w warunkach duszpasterskiej konieczności nie oznacza jeszcze pełnej jedności pomiędzy Kościołem chaldejskim i syryjsko-wschodnim. Chociaż są one wzajemnie złączone w sprawach wiary i życia sakramentalnego, oba te Kościoły nie osiągnęły jeszcze całkowitego zjednoczenia, chociaż z nadzieją i odwagą zmierzają one ciągle do tego błogosławionego dnia, w którym dojdą do pełnej i zewnętrznej jedności nie tylko pomiędzy sobą, lecz także z Kościołem rzymskim i zaczną w pokoju celebrować razem misterium świętej Eucharystii Pana. Tak pisał o tej jedności Papież Jan Paweł II w swej encyklice *Ut unum sint*: „Od tej podstawowej, ale cząstkowej jedności należy teraz przejść do niezbędnej i wystarczającej jedności widzialnej, wpisanej w konkretną rzeczywistość, aby Kościoły naprawdę stały się znakiem owej pełnej

---

³⁶ Por. [B. a.], *Ammissione all'Eucaristia...*, art. cyt., s. 8.

komunii w jednym, świętym, katolickim i apostołskim Kościele, która wyrazi się we wspólnym sprawowaniu Eucharystii” (n. 78).

Eucharystia ta, żyjąca od Wieczernika aż do skończenia wieków arcykapłańską modlitwą Chrystusa: „aby byli jedno”, na naszych oczach, za sprawą Ducha Świętego, staje się w rękach Bożych najskuteczniejszym instrumentem realizacji ciągle oczekiwanej jedności Kościoła powszechnego